

Przemówienie Elżbiety Rafalskiej, Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

podczas debaty

pt. „**Wspólnie o Konstytucji, wspólnie o polityce społecznej**”

Pałac Prezydencki, Warszawa, 13.03.2018 r.

Konstytucja stanowi nadrzędny akt prawny w Rzeczypospolitej Polskiej. Tworzy ramy dla życia społecznego, gospodarczego i politycznego. Nakreśla główne kierunki działań podejmowanych przez państwo w zakresie polityki społecznej.

Konstytucja gwarantuje prawo do szczególnej ochrony rodziny – państwo zatem powinno zapewnić jej ochronę prawną i ekonomiczną, a także stworzyć optymalne warunki do funkcjonowania i rozwoju. Powinno w szczególności uwzględniać dobro rodzin znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietnych i niepełnych. Ochronie podlegać powinno macierzyństwo - należy otoczyć opieką kobiety w ciąży oraz matki małych dzieci.

Państwo powinno przeciwdziałać ubóstwu i bezrobociu oraz wspierać zatrudnienie i działać na rzecz zagwarantowania bezpiecznych warunków pracy i godnego wynagrodzenia.

Powinno również wspierać dążenia obywateli do uzyskania własnego mieszkania i zapewnić ochronę praw lokatorów.

Obszary wymienionych przeze mnie wolności i praw socjalnych w Konstytucji zostały sformułowane ponad 20 lat temu i wydaje się, że wymagają one rewizji i dostosowania do obecnych i przyszłych wyzwań społecznych.

Dla mnie, podobnie jak dla całego rządu, jednym z najważniejszych zagadnień jest rodzina. Rodzina jest tym miejscem, gdzie budowane są fundamenty pod przyszły rozwój kapitału ludzkiego oraz społecznego. To, w jaki sposób rodzina jest nie tylko postrzegana, ale przede wszystkim, w jaki sposób rodzina, jako instytucja, jest chroniona i w jaki sposób państwo wspiera ją w realizacji funkcji prokreacyjnej, opiekuńczej czy wychowawczej jest kluczowe dla rozwoju społeczeństwa polskiego.

W przeciągu ostatnich lat model rodziny uległ wielu przeobrażeniom. Zmianom uległy zarówno role konkretnych członków rodziny jak i model funkcjonowania rodziny. Niegdyś kobieta skupiała się na obowiązkach wychowawczych i domowych, a prace zarobkowe zostawały w rękach mężczyzny. Wraz ze wzrostem wskaźnika zatrudnienia kobiet, tradycyjna rola przypisywana kobietom w rodzinie uległa zmianie. Jednocześnie, widoczna jest zmiana

wielkości i modelu rodziny. Coraz rzadziej można spotkać rodzinę wielopokoleniową zajmującą jedno gospodarstwo, a coraz częściej rodzinę małą, nuklearną. Coraz częściej też rodzice decydują się na posiadanie tylko jednego dziecka, a wcale nierzadko małżeństwa decydują się nie wypełniać swojej prokreacyjnej funkcji. Ponadto, w ostatnich latach obserwuje się dynamiczny wzrost liczby osób żyjących w pojedynkę. Wyniki dotychczasowych spisów powszechnych oraz prognozy GUS wyraźnie wskazują na rosnącą liczbę gospodarstw jednoosobowych przy jednoczesnym spadku gospodarstw przynajmniej czteroosobowych.

Państwo nie może pozostać obojętne wobec tych wyzwań kulturowych. Powinno zapewniać bezpieczeństwo materialne rodzinom, by wychowanie potomstwa nie było dla nich zbytnim ciężarem. Powinno także zachęcać do budowania trwałych rodzin, nie tworzyć zaś bodźców wspierających ich rozpad.

Drugim ważnym z punktu widzenia polityki społecznej obszarem są prawa osób starszych. W latach 90' ubiegłego wieku, bardzo mało dyskutowało się o problemie starzenia się społeczeństwa polskiego, zmianach w procesach kształtowania się rodziny i wyzwaniach z tym związanych dla systemów zabezpieczenia społecznego. Zgodnie z art. 30 Konstytucji podstawową zasadą w kształtowaniu polityki państwa w obszarze wsparcia osób w wieku podeszłym, powinno być zapewnienie godnego starzenia się.

Konstytucja gwarantuje prawo do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego oraz szczególnej opieki zdrowotnej osobom w podeszłym wieku. W przeciwieństwie do praw osób niepełnosprawnych, w obecnym kształcie Konstytucja nie przyznaje wprost osobom w podeszłym wieku pomocy w zabezpieczeniu egzystencji oraz komunikacji społecznej.

Seniorzy są grupą, której należy się szczególne wsparcie jako wyraz wdzięczności za lata poświęcone pracy zawodowej i wychowaniu nowych pokoleń. Wniosły w ten sposób olbrzymi wkład w budowanie naszego społeczeństwa. Obowiązkiem państwa jest, aby zapewnić im godziwe warunki, zarówno pod względem wspierania ich bezpieczeństwa ekonomicznego, aktywności społecznej, jak i pod względem świadczonej im pomocy i opieki, jeśli zachodzi taka potrzeba. Aby zrozumieć zakres wyzwań związanych ze starzeniem się ludności, należy spojrzeć całościowo na populację osób w wieku 50 lat i więcej. Konieczne jest zatem uwzględnienie z jednej strony stanu zdrowia tych osób, ich kapitału ludzkiego i umiejętności kognitywnych, więzi społecznych, a z drugiej – przyjmując także perspektywę ekonomiczną – ich aktywności zawodowej oraz procesu wycofywania się z rynku pracy.

W nadchodzących latach liczba Polaków w wieku podeszłym będzie wzrastać, a w związku z rozluźnieniem się więzi rodzinnych oraz zmianami w modelu rodziny, osoby starsze w dużo

mniejszym stopniu będą mogły liczyć na wsparcie najbliższych. To wsparcie będzie musiało zapewnić państwo, w szczególności wobec osób o najniższych dochodach, lub tych, które z racji wieku wymagają pomocy innej osoby.

Trzecim, ważnym na równi z poprzednimi, obszarem polityki społecznej jest praca. Konstytucja podkreśla w tym kontekście znaczenie dialogu społecznego. W preambule Konstytucji dialog społeczny został uznany za jeden z filarów ładu społeczno-gospodarczego naszego państwa, a w art. 20 ustawy zasadniczej dialog partnerów społecznych zaliczony został do elementów konstytuujących społeczną gospodarkę rynkową stanowiącą podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej. Pełniąc od października ubiegłego roku zaszczytną funkcję Przewodniczącej Rady Dialogu Społecznego obserwuję z bliska troskę z jaką strona rządowa oraz partnerzy społeczni realizują to szczególne zadanie jakie stawia przed nami Konstytucja. W porównaniu z innymi prawami społecznymi, prawa pracownicze zostały dość szeroko unormowane w ustawie zasadniczej. Kluczowe znaczenie w tym kontekście ma art. 20 Konstytucji zobowiązujący władze publiczne do ochrony pracy. Choć wolności i prawa związane z wykonywaniem pracy zarobkowej zostały uszczegółowione w przepisach art. 65 i 66 Konstytucji RP to nadal aktualne pozostają wyzwania związane z zapewnieniem godnych warunków pracy dla osób wykonujących pracę na podstawie umów cywilno-prawnych, w szczególności w sytuacji, kiedy są one wymuszane przez pracodawcę.

Musimy także pamiętać, że świat się ciągle zmienia, obecnie żyjemy w dobie dynamicznego rozwoju technologii informatycznych i cyfrowych, które zmieniają sposób świadczenia pracy. W dyskusjach o wyzwaniach dla rynku pracy coraz częściej wspomina się o przyszłości pracy, o nowych formach jej świadczenia – pracy na odległość, elastycznych formach zatrudnienia, ale też i zanikaniu jednych zawodów i pojawianiu się w ich miejsce nowych. Zjawiska te mają znaczący wpływ na kształtowanie relacji pracownik-pracodawca.

Wydaje mi się, że w dyskusji na temat Konstytucji, aspekt przyszłych wyzwań społecznych nie może zostać pominięty. Bo to co stanowi o mocy ustawy zasadniczej, to jej uniwersalność i niezmienność, dająca poczucie bezpieczeństwa obywatelom. Jest to najważniejszy akt prawny, dający podstawy podejmowania działań przez rząd i parlament i powinien on w sposób możliwie kompleksowy odnosić się do gwarancji wolności i praw nie tylko w dniu dzisiejszym ale i w przyszłości.

Istotnym aspektem podnoszonym w trakcie dyskusji nad kształtem ustawy zasadniczej jest gwarancja realizacji przyznanych przez Konstytucję wolności i praw. Wolności i prawa socjalne w Konstytucji unormowane zostały w formie tzw. norm programowych, których adresatem jest państwo. Oznacza to, że realizacja tych praw nie wynika bezpośrednio

z Konstytucji lecz z ustaw. Rozwiązanie to z jednej strony pozwala na uwzględnienie, w kształtowaniu polityki w zakresie realizacji wolności i praw socjalnych, sytuacji gospodarczej kraju oraz możliwości sfinansowania działań w zakresie wsparcia w ramach prowadzonej polityki społecznej lub polityki zatrudnienia. Pozwala także na większą elastyczność i swobodę w tworzeniu i modyfikowaniu obowiązującego prawa.

Z drugiej strony rozwiązanie to wprowadza pewną dowolność w kształtowaniu sposobu realizacji i zakresu praw socjalnych, co może prowadzić do braku stabilności prawa i braku zaufania do prawa ze strony obywateli. Z taką sytuacją mieliśmy miejsce w 2012 r., kiedy to w przyjęto nowelizację ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, podwyższającą wiek emerytalny kobiet i mężczyzn ze stosunkowo krótkim okresem wejścia w życie.

Dlatego też w dyskusji nad kształtem przyszłej Konstytucji RP nie powinno zabraknąć refleksji nad sposobem zagwarantowania realizacji wolności i praw w obszarze szeroko pojętej polityki społecznej.

Mówiąc o prawach i wartościach naczelnym, które wyznaczają kierunki działań w obszarze polityki społecznej warto na koniec wspomnieć o wartości, bez której trudno byłoby realizować jakąkolwiek politykę publiczną – o odpowiedzialności za dobro wspólne. Skuteczna polityka społeczna powinna być oparta na solidarności społecznej i poczuciu i odpowiedzialności za wspólnotę, w której się uczestniczy i tak zaprojektowana, aby każdy członek wspólnoty miał poczucie, że w trudnej chwili może liczyć na wsparcie.